

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «БАЛИЦЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF BALITSKIY v. UKRAINE)**

(Заява № 12793/03)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

3 листопада 2011 року

ОСТАТОЧНЕ

03/02/2012

Це рішення стало остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Балицький проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн, *Голова*,

Елізабет Фура,

Карел Юнгвірт,

Марк Віллігер,

Ізабелль Берро-Лефевр,

Енн Пауер-Форд,

Ганна Юдківська, *судді*,

а також Клаудія Вестердік, *Секретар секції*,

після обговорення за зачиненими дверима 11 жовтня 2011 року постановляє таке рішення, що було ухвалено в той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 12793/03), поданою до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянином України Андрієм Володимировичем Балицьким (далі – заявник) 18 березня 2003 року.

2. Заявника представляли юристи, які практикують в м. Харкові, – В. І. Олевський, якого замінив А. П. Бущенко. Уряд України (далі – Уряд) представляв його Уповноважений – Ю. Зайцев з Міністерства юстиції України.

3. Заявник, зокрема, стверджував, що його засуджено на підставі визнавальних показань, отриманих під примусом і за відсутності захисника, та що суди не допитали важливих свідків.

4. 3 вересня 2009 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити про заяву Уряд. Було також вирішено розглянути одночасно питання щодо прийнятності та суті заяви (пункт 1 статті 29).

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Заявник народився у 1979 році та живе у м. Харкові.

6. 9 травня 1998 року прокуратура Фрунзенського району м. Харкова порушила кримінальну справу за фактом вбивства Т.

7. Того ж дня працівники міліції затримали заявника у зв'язку із вчиненням хуліганства та доставили його у відділ міліції. Згідно з твердженнями заявника працівники міліції його жорстоко били, щоб примусити зізнатися у вбивстві Т., який жив з ним в одному багатоквартирному будинку.

8. 11 травня 1998 року заявника було доставлено у Фрунзенський районний суд м. Харкова. Суд визнав його винним у вчиненні адміністративного правопорушення (хуліганства) о 13:00 годині 9 травня 1998 року та застосував стягнення у вигляді адміністративного арешту строком на п'ятнадцять діб. Після цього заявника повернули у відділ міліції, де, як він стверджує, з ним знову погано поводитись працівники міліції. Того ж дня його допитали як свідка щодо вбивства Т.

9. 12 травня 1998 року заявник зізнався у вчиненні вбивства та викраденні майна. Його допитували з 18:45 до 20:00 години за підозрою у вчиненні вбивства Т. О 21:00 годині його було формально затримано як підозрюваного. Заявник також відмовився від захисника, що засвідчив своїм підписом, зазначивши, що станом на той час послуг захисника він не потребував і вирішуватиме питання щодо представництва своїх інтересів пізніше.

10. 13 травня 1998 року заявник пройшов медичний огляд. У своєму висновку від 14 травня 1998 року судово-медичний експерт зазначив, що заявник мав на зап'ястках садна, які можуть бути наслідком використання наручників. У нього також було три садна на лівому лікті, одне – у нижній частині живота та одне – на нозі. У висновку експерта зазначалось, що заявник стверджував, що працівники міліції до нього фізичну силу не застосовували, а садно на животі він отримав унаслідок падіння у своєму гаражі за два тижні до огляду. Експерт дійшов висновку, що садна на зап'ястках могли бути спричинені наручниками за один – три дні до огляду, а інші тілесні ушкодження не мають відношення до подій, зазначених у постанові про проведення медичної експертизи.

11. 15 травня 1998 року заявника було притягнуто як обвинуваченого у вчиненні вбивства. Під час допиту він відмовився від допомоги захисника Т., якого найняв його батько, та був допитаний як обвинувачений за відсутності захисника.

12. 1 червня 1998 року кримінальну справу стосовно заявника було направлено до прокуратури м. Харкова для подальшого розслідування. Невдовзі після цього заявник скористався юридичною допомогою захисника Г.

13. 22 червня 1998 року заявника оглянув судово-медичний експерт, який встановив, що у заявника було зламане ребро, він мав рубець на голові та три рубці на лівій руці, два рубці на правій руці та зламаний зуб. Пізніше було проведено ще одне рентгенографічне дослідження, в

результаті якого було встановлено, що ребро заявника зламане не було.

14. 26 червня 1998 року заявника оглянув стоматолог і встановив, що його зуб розщепився на дві частини внаслідок карієсу.

15. 27 липня 1998 року слідчий змінив кваліфікацію злочину, в якому обвинувачувався заявник, на вбивство з корисливих мотивів, за яке передбачалося покарання у виді довічного позбавлення волі та яке вимагало обов'язкової участі у справі захисника.

16. 10 січня 1999 року слідство було закінчено та справу заявника було направлено до Харківського обласного суду.

17. 9 вересня 1999 року Харківський обласний суд повернув справу на додаткове розслідування. Вирішуючи це, суд, зокрема, зазначив, що скарги заявника про погане поводження не були належним чином розслідувані, а час смерті Т., зазначений у висновку судово-медичної експертизи, не відповідав версії подій міліції. Суд також зауважив, що хоча формально як підозрюваного заявника було затримано о 21 годині 12 травня 1998 року, працівники міліції, які розслідували вбивство Т., затримали його 9 травня 1998 року. Більше того, згідно з показаннями свідків затримання відбулось приблизно о 8 годині, а працівники міліції вказували, що заявника було затримано у зв'язку з хуліганством о 13 годині.

18. 2 листопада 1999 року Верховний Суд України, несуттєво змінивши ухвалу від 9 вересня 1999 року, по суті погодився з її висновками.

19. 8 лютого 2000 року колегія судово-медичних експертів провела додаткову судово-медичну експертизу. Колегія встановила, що заявник мав легкі тілесні ушкодження, які могли бути спричинені наручниками та кийком, і не виключалось, що вони могли бути заподіяні у період із 10 до 13 травня 1998 року. Стосовно суперечливих даних попередніх рентгенограм експерти зауважили, що остання рентгенограма була проведена в присутності понятих і не виявила ушкоджень ребер заявника.

20. 3 лютого 2000 року до липня 2001 року кримінальна справа заявника декілька разів направлялась до Харківського обласного суду для розгляду та поверталася цим судом для проведення додаткового розслідування.

21. 10 липня 2001 року справу було направлено до Сумського обласного суду і він прийняв її до провадження.

22. Під час розгляду справи судом було постановлено окрему ухвалу про перевірку прокуратурою скарг заявника щодо поганого з ним поводження. 14 грудня 2001 року прокуратура Фрунзенського району м. Харкова відмовила у порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції у зв'язку з відсутністю складу злочину. Прокурор посилався на показання працівників міліції, які заперечували будь-які

факти поганого поводження із заявником. Заявник не оскаржив цю постанову в суді, але порушив питання щодо поганого поводження під час подальшого кримінального провадження у його справі.

23. 20 червня 2002 року апеляційний суд Сумської області визнав заявника винним у вчиненні вбивства і розбою та засудив його на п'ятнадцять років позбавлення волі. Свої висновки суд обґрунтував визнавальними показаннями заявника, які він давав у період із 12 до 15 травня 1998 року, та іншими доказами, включаючи показання свідків Ш. та То., які бачили заявника невдовзі після вбивства. Суд визнав твердження заявника про погане з ним поводження необґрунтованими та зауважив, що заявник добровільно відмовився від свого права на захисника на початковій стадії слідства.

24. Заявник і його захисники оскаржили вирок. У своїх касаційних скаргах вони, серед іншого, вказували на те, що суд ґрунтував свої висновки на визнавальних показаннях заявника, що право заявника на захист було порушено та що суд вибірково оцінював докази. Вони також скаржилися на те, що суд відмовився допитати кількох свідків, які могли б підтвердити алібі заявника або чиї показання потребували уточнення щодо часу, в який вони бачили заявника та потерпілого у день вбивства. Зокрема, кілька свідків бачили потерпілого до 20 години, але вони не були допитані судом або їхні показання не були включені у матеріали кримінальної справи. Крім того, декілька свідків бачили заявника поблизу дому або вдома у період між 19:00 та 20:00 годинами, коли заявник заходив у дім або виходив із нього.

25. 22 жовтня 2002 року Верховний Суд України залишив вирок від 20 червня 2002 року без зміни. Суд відхилив скарги заявника. Суд зазначив, що час, коли свідки востаннє бачили потерпілого живим, був приблизним, а вбивство згідно з визнавальними показаннями заявника відбулося швидко та зайняло декілька хвилин. На думку суду, той факт, що суд першої інстанції не викликав і не допитав свідків, вказаних заявником, не вимагав скасування вироку, оскільки їхні показання не спростовували того, що вбивство було вчинено заявником. Щодо визнавальних показань заявника, наданих ним під час адміністративного арешту, суд зазначив, що цей факт не робить їх недопустимими та що не всі з них було надано під час адміністративного арешту. Що стосується незаконності дій працівників міліції під час первісного затримання заявника, суд зазначив, що перевірка цього факту належала до повноважень прокуратури.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

26. Відповідне національне законодавство викладено в рішеннях у справах «Яременко проти України» (заява № 32092/02, пункти 45 – 53,

від 12 червня 2008 року) та «Жогло проти України» (заява № 17988/02, п. 21, від 24 квітня 2008 року).

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

27. Заявник скаржився на те, що його засуджено на підставі визнавальних показань, отриманих під примусом і за відсутності захисника, та що суди не допитали важливих свідків захисту. Він посилався на пункт 1 і підпункти "с" та "d" пункту 3 статті 6 Конвенції, які у відповідних частинах передбачають таке:

«1. Кожен має право на справедливий... розгляд його справи... судом. ..., який...встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...

...

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...

с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

d) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення...»

28. Оскільки зазначені вище вимоги пункту 3 статті 6 повинні розглядатися як конкретні аспекти права на справедливий суд, гарантованого пунктом 1 статті 6, Суд розгляне скарги за двома вказаними положеннями разом (див., серед багатьох інших джерел, рішення від 23 квітня 1997 року у справі «Ван Мехелен та інші проти Нідерландів», п. 49, *Reports of Judgments and Decisions*, 1997-III).

А. Право не свідчити проти себе та право на захист

1. Прийнятність

29. Уряд стверджував, що скарги заявника про порушення його права на захист і його права не свідчити проти себе під час слідчих дій 12 травня 1998 року були несумісними *ratione materiae* з положеннями пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції. Уряд вважав, що кримінальне провадження у справі заявника почалося пізно ввечері того дня та до цього він не був підозрюваним, а був особою, яка добровільно давала показання про обставини злочину.

30. Заявник не погодився з цим. Він посилався на висновки Суду в рішенні у справі «Шабельник проти України» (заява № 16404/03, п. 57, від 19 лютого 2009 року) та стверджував, що з ним поводитися як із підозрюваним у вчиненні вбивства з моменту його «адміністративного затримання» 9 травня 1998 року.

31. Суд зазначає, що подібне твердження Уряду розглядалося та було відхилено в рішенні у справі «Шабельник проти України» (п. 57 рішення, про яке зазначалось вище), в якій заявник, коли зізнався у вчиненні злочину, перебував під контролем міліції в якості свідка, але для інших цілей. У тій справі Суд дійшов висновку, що за таких обставин стаття 6 була застосовна з моменту зізнання особи у вчиненні злочину, а не з моменту формального пред'явлення їй обвинувачення. Суд не вбачає причин для іншого висновку у справі, яка розглядається.

32. Суд зазначає, що ця частина заяви не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є необґрунтованою з будь-яких інших підстав. Отже, вона повинна бути оголошена прийнятною.

2. Суть

33. Заявник стверджував, що його право не свідчити проти себе було порушено. Він заявляв, що є медичні документи, які підтверджують те, що з ним погано поводитись і примусили до зізнання, але ці твердження ніколи належним чином не розслідувалися. Він також вказав на той факт, що його затримали за вчинення стверджуваного хуліганства ті самі працівники міліції, які проводили слідство за фактом вбивства Т.

34. Заявник зазначив, що з 9 травня 1998 року він тримався під вартою без будь-якого зв'язку із зовнішнім світом і не мав практичної можливості організувати свій юридичний захист за відсутності позитивних дій органів влади. Він стверджував, що ані його відмова від юридичної допомоги 12 травня 1998 року, ані його відмова від конкретного адвоката, Т., 15 травня 1998 року (див. вищезазначені пункти 9 та 11) не можуть вважатися чіткою та недвозначною

відмовою у розумінні практики Суду. Крім того, прийняття його відмови не дозволялось національним законодавством з огляду на те, що його підозрювали у вчиненні злочину, найсуворішим покаранням за який було довічне позбавлення волі. Відповідно у його справі юридичне представництво було обов'язкове. Він додав, що початкова кваліфікація злочину як менш тяжкого була неправильною, враховуючи той факт, що вбивство було поєднане з викраденням майна, і державні органи, що розслідували справу, з самого початку про це знали.

35. Уряд стверджував, що не було доказів того, що слідчий примусив заявника зізнатися у вчиненні злочинів. Уряд заявляв, що заявника спочатку було допитано як свідка, оскільки слідство вважало, що він може знати щось про вбивство. Уряд також зауважив, що, коли заявника допитували як підозрюваного, тобто з 21:00 години 12 квітня 1998 року, йому було повідомлено про його право не свідчити проти себе.

36. Уряд також зауважив, що заявник засвідчив своїм підписом відмову від захисника під час його допитів 12 та 15 квітня 1998 року. Крім того, в останню дату заявника представляв захисник, найнятий його батьком, і він розмовляв із ним до допиту, але під час допиту заявник відмовився від його послуг. Уряд також заявляв, що заявник ніколи не вимагав безкоштовної юридичної допомоги та що до зміни кваліфікації його дій як злочину, для розслідування якого вимагалось обов'язкове юридичне представництво підозрюваного, заявник мав захисника.

37. Суд повторює, що хоча право кожного обвинуваченого у вчиненні злочину на ефективну юридичну допомогу захисника, який, у разі необхідності, призначається офіційно, не є абсолютним, воно є однією з основних ознак справедливого судового розгляду (див. рішення у справі «*Кромбах проти Франції*», заява № 29731/96, п. 89, ECHR 2001-11). Право на захист буде в принципі непоправно порушено, якщо визнавальні показання, отримані під час допиту особи правоохоронними органами без доступу до захисника, використовуватимуться з метою її засудження (див. рішення від 27 листопада 2008 року у справі «*Сальдуз проти Туреччини*» [ВП], заява № 36391/02, п. 55).

38. Стосовно використання або виключення доказів, отриманих із порушенням права не давати показання та права не свідчити проти себе, Суд нагадує, що це – загальновизнані міжнародні стандарти, які є серцевиною поняття справедливого судового розгляду за статтею 6. Їх суть, зокрема, полягає у захисті обвинуваченого від неналежного примусу з боку державних органів, що дає змогу уникати помилок при здійсненні правосуддя та реалізації цілей статті 6. Право не свідчити проти себе передбачає, що сторона обвинувачення у кримінальній

справі має довести свою версію щодо участі обвинуваченого без використання доказів, отриманих за допомогою методів примусу чи тиску всупереч волі обвинуваченого (див. зазначене вище рішення у справі *«Шабельник проти України»*, п. 55, з подальшими посиланнями).

39. Суд зазначає, що первісний адміністративний арешт заявника було застосовано за суперечливих обставин, оскільки його було затримано працівниками міліції, які розслідували вбивство Т., та оскільки стверджувалось, що він вчинив адміністративне правопорушення через кілька годин після затримання (див. пункт 17). Після його арешту він був допитаний у зв'язку з вищезазначеним вбивством і дав визнавальні показання за відсутності захисника та за обставин, які викликають сумнів щодо добровільності їх надання. Крім того, відмова від права мати захисника, підписана за тих же обставин, не може вважатися чіткою та недвозначною.

40. Суд також бере до уваги доводи заявника про те, що початкова кваліфікація злочину як вбивства без обтяжуючих обставин, а не вбивства з корисливих мотивів, була помилковою та дозволяла слідству уникнути вимоги щодо обов'язкового юридичного представництва його інтересів. Суд зазначає, що він розглядав подібні доводи у декількох справах проти України, в яких обставини давали підстави підозрювати існування прихованої мети під час початкової кваліфікації злочину, а заявники фактично були позбавлені належної юридичної допомоги в результаті того, як слідчий здійснив свої дискреційні повноваження стосовно кваліфікації розслідуваного злочину (див. зазначене вище рішення у справі *«Яременко проти України»*, пункти 87 і 88, і рішення від 28 жовтня 2010 року в справі *«Леонід Назаренко проти України»*, заява № 22313/04, п. 54). Як і у вищезазначених справах, у цій справі державні органи володіли інформацією, включаючи визнавальні показання заявника (див. вищезазначений пункт 9) про те, що вбивство Т. поєднувалось із викраденням ювелірних виробів і грошей. Тим не менш, після надання визнавальних показань 12 травня 1998 року заявнику пред'явили обвинувачення у вчиненні вбивства без обтяжуючих обставин і лише через два місяці слідчий перекваліфікував злочин на вбивство з корисливих мотивів, що передбачало обов'язкове юридичне представництво інтересів заявника. З огляду на це, Суд знову висловлює занепокоєння з приводу ще одного прикладу цієї неналежної практики, коли, незважаючи на затримання у зв'язку з більш серйозним кримінальним обвинуваченням, слідчі органи далі «штучно» пом'якшують обвинувачення для його кваліфікації за статтею Кримінального кодексу, яка б не вимагала від них забезпечити обов'язкове юридичне представництво інтересів підозрюваного.

41. З огляду на вищезазначені міркування, Суд доходить висновку, що було порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції.

В. Допит свідків

42. Заявник доводив, що слідство змінювало вірогідний час вбивства декілька разів, що вимагало явки свідків, які могли засвідчити, що вони бачили заявника в іншому місці у відповідний час.

43. Уряд стверджував, що матеріали справи не містили будь-яких відомостей про те, що заявник подавав будь-які клопотання про виклик таких свідків. Окрім того, його скарги на те, що суд не викликав свідків, були розглянуті Верховним Судом України, який встановив, що це не є підставою для скасування вироку, оскільки показання цих свідків не спростовують того, що заявник вчинив вбивство. Уряд вважав, що заявник не довів, що показання цих свідків були необхідні для доведення його невинуватості або встановлення істини у справі.

44. Суд повторює, що всі докази, як правило, повинні подаватися під час публічного розгляду в присутності підсудного для забезпечення змагальності дебатів. З цього правила існують винятки, але вони не можуть порушувати права захисту. За певних обставин може виникнути потреба послатись на показання, отримані на стадії досудового слідства. Якщо підсудному було надано відповідну та належну можливість заперечити такі показання, чи то при їх наданні, чи на пізнішому етапі, прийняття їх як доказів не суперечитиме саме по собі вимогам пункту 1 і підпункту «d» пункту 3 статті 6. Але з цього випливає, що засудження не може виключно або вирішальною мірою ґрунтуватись на показаннях, які сторона захисту не могла оспорити (див. вищезазначене рішення у справі *«Жогло проти України»*, пункти 38 – 40, з подальшими посиланнями).

45. Суд зазначає, що у цій справі деякі свідки не були допитані судом і заявник не мав можливості очної ставки з ними. Однак Верховний Суд України дійшов висновку, що показання вищезазначених свідків не були вирішальними для висновків суду першої інстанції (див. вище пункт 25). З обставин справи також не випливає, що ці свідки могли б підтвердити алібі заявника, оскільки всі вони бачили його тільки епізодично та завжди недалеко від місця злочину, враховуючи той факт, що заявник і потерпілий жили в одному багатоквартирному будинку (див. вище пункти 7 та 24). Отже, Суд не переконаний у тому, що той факт, що національні суди не заслухали свідків, на яких посилався заявник, був достатньо істотним для того, щоб поставити під сумнів результат кримінального провадження. Таким чином, ця скарга є явно необґрунтованою та

повинна бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

II. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

46. Заявник також скаржився за статтею 3 Конвенції на погане з ним поводження працівників міліції та відсутність будь-якого розслідування такого поводження. Посилаючись на пункт 1 статті 5 Конвенції, він скаржився на те, що його досудове тримання під вартою було незаконним і свавільним. Він також скаржився за пунктами 1 і 2 статті 6 Конвенції на те, що його справу було незаконно передано до суду Сумської області, тоді як його справа не належала до територіальної юрисдикції цього суду; що слідство приховало важливі докази; що суди були упередженими; що провадження було надмірно тривалим.

47. Ретельно розглянувши скарги заявника у світлі матеріалів справи, що знаходяться в його розпорядженні, та у тій мірі, в якій оскаржувані питання підпадають під його юрисдикцію, Суд констатує, що вони не виявляють будь-яких ознак порушення прав і свобод, гарантованих Конвенцією. Відповідно ця частина заяви повинна бути оголошена неприйнятною згідно з пунктом 1, підпунктом "а" пункту 3 та пунктом 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 46 КОНВЕНЦІЇ

48. Перед тим, як розглянути вимоги заявника щодо справедливої сатисфакції, заявлені відповідно до статті 41 Конвенції, з огляду на обставини справи, Суд вважає за необхідне визначити, які наслідки для держави-відповідача можуть впливати зі статті 46 Конвенції. Стаття 46 Конвенції говорить про наступне:

«1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є Сторонами.

2. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням».

49. Суд повторює, що стаття 46 Конвенції при її тлумаченні у світлі статті 1 покладає на державу-відповідача юридичний обов'язок вжити під наглядом Комітету Міністрів належні заходи загального та/або індивідуального характеру для забезпечення права заявника, порушення якого було встановлено Судом. Такі заходи повинні також вживатися щодо інших осіб, які перебувають у такому ж становищі, що й заявник, зокрема через розв'язання проблем, які призвели до констатації Судом порушення (див. рішення у справах «Скоццарі та Джунта проти Італії» [ВП], заяви № 39221/98 та № 41963/98, п. 249,

ЕCHR 2000-VIII; *«Крістін Гудвін проти Великобританії»* [ВП], заява № 28957/95, п. 120, ЕCHR 2002-VI; *«Лукенда проти Словенії»*, заява № 23032/02, п. 94, ЕCHR 2005-X; та *«С. та Марпер проти Великобританії»* [ВП], заява № 30562/04 і № 30566/04, п. 134, ЕCHR 2008 -...). Про цей обов'язок постійно наголошує Комітет Міністрів, здійснюючи нагляд за виконанням рішень Суду (див., наприклад, ResDH(97)336, IntResDH(99)434, IntResDH(2001)65 та ResDH(2006)1). Теоретично Суд не повинен визначати, які заходи з метою виправлення ситуації можуть бути належними для вжиття державою-відповідачем відповідно до її зобов'язання за статтею 46 Конвенції. Проте Суд зацікавлений у сприянні швидкому та ефективному усуненню недоліку, виявленого в національній системі захисту прав людини (див. рішення у справі *«Дріза проти Албанії»*, заява № 33771/02, п. 125, ЕCHR 2007-XII (витяги)).

50. У цій справі Суд констатував порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції стосовно адміністративного арешту заявника та первісної кваліфікації злочину, в якому він підозрювався. Можна стверджувати, що обидва ці питання постійно виникають у судовій практиці в справах щодо України.

51. Практика, за якої до особи застосовується адміністративний арешт для забезпечення її доступності для допиту в якості підозрюваного у вчиненні кримінального злочину, раніше вже визнавалася Судом свавільною за статтею 5, оскільки державні органи не забезпечували процесуальних прав заявника як підозрюваного у вчиненні кримінального злочину (див. рішення від 19 лютого 2009 року в справі *«Доронін проти України»*, заява № 16505/02, п. 56, та рішення від 24 червня 2010 року в справі *«Олексій Михайлович Захаркін проти України»*, заява № 1727/04, п. 88). У рішенні в справі *«Нечипорук і Йонкало проти України»* (заява № 42310/04, п. 264, від 21 квітня 2011 року) Суд наголосив, що, формально застосувавши до заявника адміністративне затримання, а фактично поводячись із ним як із підозрюваним у вчиненні злочину, органи слідства позбавили його доступу до захисника, участь якого була б обов'язковою згідно із законодавством України, якби він обвинувачувався у вбивстві, вчиненому групою осіб та/або з корисливих мотивів, тобто злочині, у зв'язку з яким його фактично допитували.

52. Практика первісної кваліфікації злочину як менш тяжкого, який не вимагає обов'язкового юридичного представництва підозрюваного, також визнавалася як така, що використовується фактично для позбавлення заявників належної юридичної допомоги з огляду на спосіб реалізації слідчим його дискреційних повноважень щодо кваліфікації злочину (див. зазначене вище рішення у справі *«Яременко проти України»*, пункти 87 і 88; зазначене вище рішення у справі

«Леонід Назаренко проти України», п. 54, та рішення від 27 січня 2011 року в справі «Бортнік проти України», заява № 39582/04, п. 45).

53. Суд не є повноважним надавати рекомендації щодо конкретних заходів, які мають бути вжиті у цьому контексті, але він зазначає, що вищезазначені проблеми мають бути розв'язані національними органами для уникнення подальших повторюваних скарг такого роду.

54. У своїй практиці Суд при виявленні недоліку в національній системі права вказує на джерело відповідної проблеми, щоб допомогти Договірним державам у пошуку належного її вирішення, а Комітетові Міністрів – у здійсненні нагляду за виконанням рішень (див., наприклад, рішення від 23 лютого 2010 року в справі «Марія Віолета Лазареску проти Румунії», заява № 10636/06, п. 27, вищезазначене рішення у справі «Дріза проти Албанії», пункти 122 – 126, та рішення від 20 жовтня 2009 року в справі «Урнер та інші проти Туреччини», заяви № 14526/07, № 14747/07, № 15022/07, № 15737/07, № 36137/07, № 47245/07, № 50371/07, № 50372/07 і № 54637/07, пункти 51 і 52). Беручи до уваги системний характер проблеми, яку виявлено в цій справі, Суд наголошує, що слід невідкладно реформувати законодавство та адміністративну практику України для приведення такого законодавства і практики у відповідність із висновками Суду, викладеними у цьому рішенні, щоб вони були сумісними з вимогами статті 6. Суд залишає за державою право визначити під наглядом Комітету Міністрів, який саме спосіб розв'язання цих проблем був би найбільш належним.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

55. Стаття 41 Конвенції передбачає:

"Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію".

A. Шкода

56. Заявник вимагав 100000 євро відшкодування моральної шкоди.

57. Уряд вважав цю вимогу необґрунтованою та не підтвердженою жодними доказами.

58. З огляду на свої висновки стосовно несправедливості національного провадження, в результаті якого було засуджено заявника, Суд вважає обов'язковим для належного захисту прав людини проведення перегляду справи (можливість якого передбачається законодавством України), як тільки цього вимагатиме

заявник. Такий перегляд повинен проводитись із суворим дотриманням матеріально-правових та процесуальних гарантій статті 6 Конвенції. Цей перегляд, у принципі, є належним способом виправлення порушення (див. рішення від 15 травня 2008 року в справі *«Надточій проти України»*, заява № 7460/03, п. 55). Отже, Суд вважає, що визнання порушення само по собі становить достатню справедливую сатисфакцію.

В. Судові витрати

59. Заявник також вимагав 4400 євро компенсації судових витрат, понесених під час провадження в Суді. Він надав копію договору про надання юридичної допомоги, укладеного з п. Буценком 12 лютого 2003 року, та копії двох актів виконаних робіт від 20 березня 2003 року на загальну суму 3200 євро та 27 березня 2010 року на загальну суму 1200 євро. Обидва акти виконаних робіт складено на підставі договору про надання юридичної допомоги.

60. Уряд не погодився, ставлячи під сумнів дійсність наданих документів, у яких були вказані різні суми, а дати наданих юридичних послуг не відповідали іншим документам стосовно юридичного представництва заявника.

61. У світлі наданих матеріалів і доводів сторін Суд вважає, що документи заявника, якими він підтверджує свої вимоги щодо компенсації судових витрат, не заслуговують на довіру. Відповідно він відхиляє вимогу заявника щодо компенсації судових витрат.

С. Пеня

62. Суд вважає належним призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги заявника за пунктами 1 і 3 статті 6 Конвенції на те, що його засуджено на підставі визнавальних показань, отриманих у результаті порушення його права не давати показання та права не свідчити проти себе, та що йому чинилися перешкоди щодо ефективного здійснення ним права на захист під час допиту на первісній стадії досудового слідства, прийнятними, а решту скарг у заяві – неприйнятними.

2. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 і підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо права заявника на захист і права не свідчити проти себе.
3. *Постановляє*, що встановлення порушення само по собі є достатньою справедливою сатисфакцією моральної шкоди, якої зазнав заявник.
4. *Відхиляє* решту вимог заявника стосовно справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 3 листопада 2011 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

К. Вестердік
Секретар

Д. Шпільманн
Голова